



# Νήσος ΠΑΡΑΠΟΛΑ

## Ο ερημίτης του Μυρτώου πελάγους

ΚΕΙΜΕΝΟ : ΘΕΟΦΙΛΟΣ Δ. ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗΣ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ : ΘΕΟΦΙΛΟΣ Δ. ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗΣ- ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Άγνωστη στη συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων αλλά πασίγνωστη και επίφοβη σ' όλους τους ανθρώπους της θάλασσας και ιδιαίτερα στους Υδραίους και Σπετσιώτες. Είναι η Παραπόλα, ένα νησάκι απόμακρο στη μέση του Μυρτώου Πελάγους, 25 μίλια από τις Σπέτσες. Τώρα πια είναι ακατοίκητο αλλά για έναν αιώνα ήταν θρυλικό για τους φαροφύλακες και το υπεραπόκεντρο φανάρι του. Όλο το χρόνο το χτυπάνε από παντού άγριοι καιροί, η πρόσβαση είναι δύσκολη. Αυτό το νησάκι πάω να γνωρίσω. Μαζί με τον Κυριάκο Παπαγεωργίου, τον "ταξιδιωτικό μου γκουρού", που ένα χρόνο πριν μου άνοιξε την πληγή της Παραπόλας.

### Σαλπάρουμε για Παραπόλα

**Τ**έλη του Μάρτη στο "Παλιό Λιμάνι" των Σπετσών. Προβάλλει ο ήλιος πίσω από το φάρο και ρίχνει πρώτα το φως του στις κορφές των καταρτιών. Η μέρα ξημερώνει γαλήνια και ανέφελη, ιδανική για Παραπόλα.

Απ' τη μεριά της θάλασσας ακούγεται ήχος μηχανής. Το ταχύπλοο θαλάσσιο ταξί MARE NOSTRUM πλησιάζει αργά και πλευρίζει στην προβλήτα. Πηδάμε στο σκάφος οι τρεις στεριανοί, λάτρεις του υγρού στοιχείου, ο **Γιώργος Σταματιού**, ο **Κυριάκος Παπαγεωργίου** κι εγώ. Μας καλωσορίζουν τρεις αληθινοί άνθρωποι της θάλασσας ο καπετάνιος και ναυπηγός του σκάφους **Λάμπρος Μπρατόπουλος**, ο απόφοιτος της Σχολής Εμπορικού Ναυτικού **Ύδρας**, **Αλέκος Μπούφης** και ο Σημαιοφόρος του Πολεμικού Ναυτικού από την Υπηρεσία Φάρων, **Δημήτρης Καλαμπόκης**. Γι αυτούς η Παραπόλα είναι ίσως

ακόμα ένα ταξίδι, 24 μίλια νοτιοανατολικά της νήσου των Σπετσών. Για μας είναι το πρώτο συναπάντημα μ' αυτόν το μοναχικό και απόμακρο όγκο στεριάς στη μέση του πελάγου. Στο μεταξύ το βαρύ εννιάμετρο σκάφος, σπρωγμένο από τις δύο VOLVO PENTA των 230 ίππων, παρακάμπτει το ακρωτήριο με τον Φάρο των Σπετσών και ξανοίγεται με ταχύτητα 25 μιλίων προς τον αθέατο προορισμό του. Αφήνουμε στα δεξιά μας το κατάφυτο νησί της **Σπετσοπούλας** και αμέσως μετά τη χαριτωμένη βραχονησίδα του Αϊ-Γιάννη, με το ομώνυμο εξωκλήσι στην κορυφή της. Πιο μακριά στ' αριστερά μας αναδύεται μέσα από το πούσι της αυγής, το ακατοίκητο νησί του **Τρίκερι**, μια σιλουέτα λεπτεπίλεπτη στο κέντρο, που καταλήγει όμως στα δύο της άκρα σε απότομες κορυφές. Πιο συμπαγής και ογκώδης είναι ο **Δοκός**, πίσω από το Τρίκερι, ενώ στο βάθος του ορίζοντα, υποψιαζόμαστε σχεδόν το αχνό περιγράμμα της **Ύδρας**. Η θάλασσα σταδιακά παύει να είναι η γαλήνια αγκαλιά που λίγη ώρα πριν



μας υποδέχτηκε στο Παλιό Λιμάνι. Ένας μέτριος γραφίγος που φτάνει σε ένταση τα τέσσερα μποφόρ αρχίζει να μας χτυπάει στην αριστερή μάσκα του σκάφους και η ήρεμη αρχική πλευση, δίνει τη θέση της σ' ένα αδιάκοπο παιχνίδι με τα κύματα. 25' μετά την αναχώρησή μας ο καπετάνιος μου δείχνει με το δάχτυλο μπροστά. Πάνω από τη θαμπί γραμμή του οριζοντα αχνοφαίνεται η Παραπόλα, ένα σχήμα ακανόνιστο, με μια κωνική έξαρση στο δεξί του τμήμα, που χαμηλώνει σταδιακά με ενδιάμεσες γωνίες και καμπύλες προς το αριστερό. Αναφέρει χαρακτηριστικά ο Σ. Λυκούδης στο "Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό του Ηλίου": "Εις τον χάρτην της περιγραφής των νήσων του Αρχιπελάγους, τόσον του Ντάππερ (Αμστελόδαμον 1703) όσον και του Χάμανους (Νυρεμβέργη 1730) η νήσος αναγράφεται "**Μπέλλα Πόλλα**" (δηλαδή Ωραία Όρηθα), καθ όσον μακρόθεν προσομοιάζει προς οκλάζουσας όρηθα. Εκ τούτου δε και η σύγχρονος ονομασία της Βελοπούλα" Ως προς τις δύο άλλες ονομασίες του νησιού ο Λυκούδης αναφέρει τα εξής: *Όνομάζετο δε άλλοτε και "**Καυμένη**", ονομασία οφειλομένη εις μεγάλην τινά πυρκαϊάν, αποτεφρώσασαν την*

**Πάνω απ' αυτό το γλυκό αραξοβόλι της βορειοδυτικής ακτής έστησαν τις εγκαταστάσεις τους οι Πρωτοελλαδίτες οικιστές της Παραπόλας, 45 αιώνες από σήμερα.**

*υπό αγρίων και ανεπτυγμένων πρίνων καλυπτομένην εκτασίν της. Τέλος ο Αραψ γεωγράφος Εδριζή, την ονομάζει "**Μπαρεμπόλα**".*

Σήμερα, εις μεν τους επίσημους ναυτικούς χάρτες το νησί αναγράφεται με την ονομασία "**Βελοπούλα**", ενώ στους υπόλοιπους "**Παραπόλα**", ονομασία που είναι ευρύτερα γνωστή. Σύμφωνα μάλιστα με την τοπική παράδοση που επικρατεί σε όλους τους Σπετσιώτες, το όνομα του νησιού οφείλεται στην φράση "**Πάρε απ' όλα**", που συνήθιζαν να λένε οι παλιοί φαροφύλακες στους ναυτικούς, όταν τους ρωτούσαν τι χρειάζονταν για τις ανάγκες τους. Αυτό μου το επιβεβαίωσε και ο **Ανάργυρος Οικονόμου**, γνωστότερος στις Σπέτσες με το παρατσούκλι "**Παραπόλας**".

Τον επισκέφθηκα στο σπίτι του μαζί με τον καλό μας φίλο **Νίκο Τσαπάρα**. Ο Ανάργυρος είναι γιος του **Γεώργιου Οικονόμου**, του Φαροφύλακα που υπηρέτησε στον φάρο της

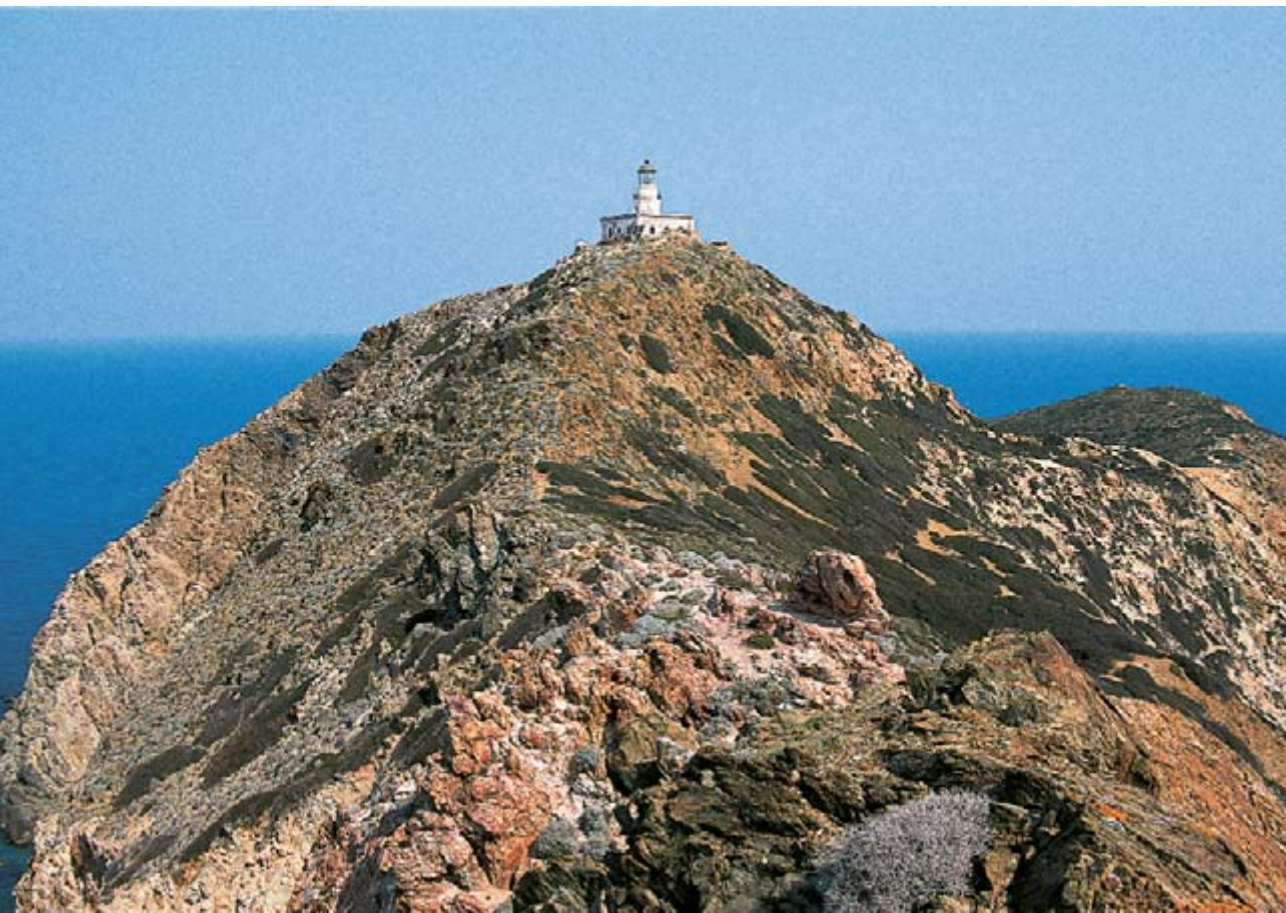
Παραπόλας από το 1905 και για ένα διάστημα 30 περίπου ετών. Σύμφωνα λοιπόν με τις διηγήσεις του Ανάργυρου από τα χρόνια του πατέρα του ξεκίνησε να χρησιμοποιείται για το νησί η ονομασία Παραπόλα, γ' αυτό και ο μπαρμπα-Γιώργης ήταν σ' όλους γνωστός με το παρατσούκλι "Παραπόλας" (που αργότερα κληροδοτήθηκε και στο γιο του).

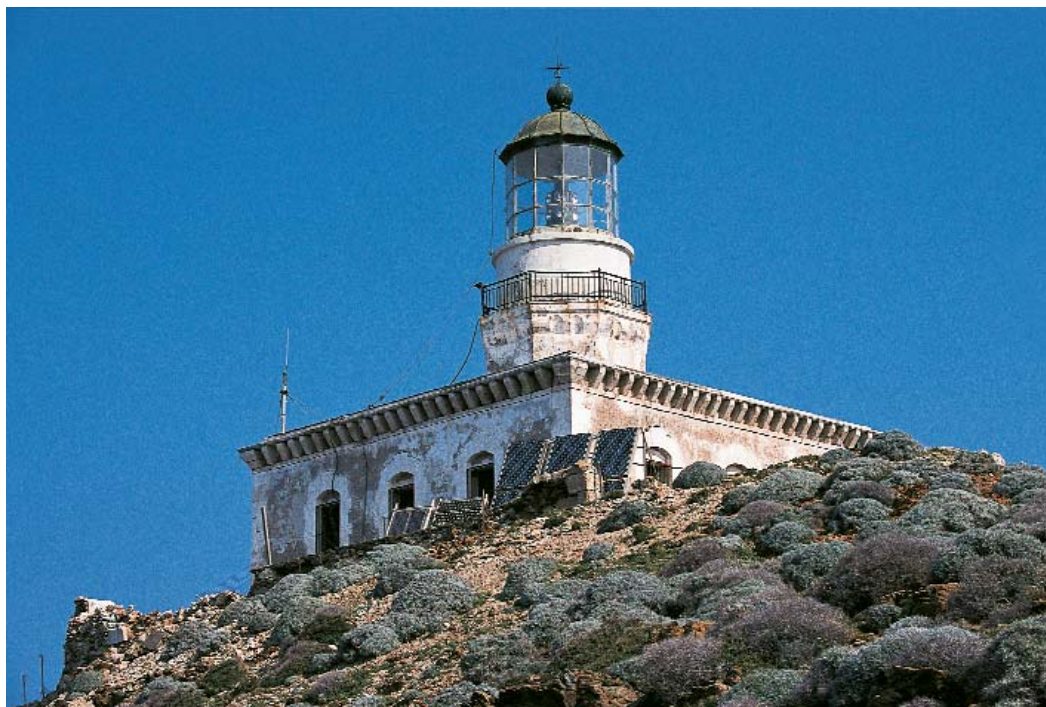
Από τις αναμνήσεις και τις αφηγήσεις του Ανάργυρου προκύπτει ότι ο πατέρας του ήταν μια έντονη προσωπικότητα, που δεν αρκείτο μόνον στα καθήκοντα του φαροφύλακα αλλά επιπλέον συντηρούσε σπάνη με 80 γίδια, σ' ένα από τα υψηλότερα σημεία του νησιού. Ήταν άνθρωπος ικανός και πολυμήχανος, που απέκτησε συνολικά 10 (!) παιδιά, πολλά από τα οποία έμεναν μαζί του στο φάρο της

**Για έναν αιώνα ο ερημίτης Φάρος της Παραπόλας μοιραζόταν τη μοναξιά του με τους ανθρώπους που τον άναβαν και φρόντιζαν να είναι πάντα κουρδισμένους. Τα τελευταία χρόνια απόμεινε ολομόναχος κόντρα στους ανέμους.**

Παραπόλας, ενώ κάποια απ' αυτά γεννήθηκαν εκεί, με τον ίδιο να εκτελεί χρέη μαμής! Τελικά ο μπαρμπα-Γιώργης εγκατέλειψε το νησί το 1935, όταν γεννήθηκε ο Ανάργυρος. Ήταν άνθρωπος γενναίος και παράτολμος, που δεν δίστασε το 1941 να μεταφέρει με καΐκι από τις Σπέτσες στην Κρήτη 22 Άγγλους στρατιωτικούς.

Το νησί ωστόσο απέναντί μας ολοένα μεγαλώνει, διακρίνονται πια όλες οι λεπτομέρειες της Βόρειας και Βορειοδυτικής ακτής, με τον φάρο να δεσπόζει στο υψηλότερο σημείο. Μια ώρα και δέκα λεπτά ακριβώς από την αναχώρησή μας φτάνουμε στον μικρό απάνεμο κολπίσκο κάτω από το Φάρο και πηδάμε στον υποτυπώδη τιμεντένιο μόλο. Ο κολπίσκος είναι στρωμένος με βότσαλα και σχηματίζεται ανάμεσα στη βραχώδη ακτή με άνοιγμα, που δεν ξεπερνάει τα 35 μέτρα. Μισοθαμμένες μες τα βότσαλα βρίσκονται διάσπαρτες καμιά δεκαπενταριά σκουριασμένες οβίδες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, που ψάρεψαν στα δίχτυα τους ψαράδες. Μερικά μέτρα πιο πάνω διακρίνεται μια αδύνατη ροή νερού, που κυλάει μέσα σε μια ανεπαίσθητη χαρά-





δρωση του εδάφους. Από εκεί αρχίζει το ανηφορικό μονοπάτι, που είναι χαραγμένο πάνω σε μαλακό πέτρωμα. Στο έδαφος υπάρχει αρκετό χώμα ανάμεσα στις πέτρες, η μοναδική όμως βλάστηση είναι αγκάθια διαφόρων ειδών, σχοίνοι και πολλά ωραία αγριολούλουδα. Όσο κι αν ψάχνω, είναι αδύνατον να διακρίνω έστω και ίχνος από θυμάρι στη γη της Παραπόλας.

Μαζί με δύο-τρεις μικροστάσεις για φωτογράφιση η ανάβαση ως το φάρο διαρκεί ακριβώς 18 λεπτά. Παίρνουμε μια βαθιά ανάσα και στρέφουμε ολόγυρα το βλέμμα. Από το υψόμετρο των 100 περίπου μέτρων το θέαμα είναι καταπληκτικό. Παντού πέλαγος, μια γαλάζια απεραντοσύνη, που φτάνει ως τα ακρότατα σημεία του ορίζοντα, χωρίς την παρεμβολή καμιάς στεριάς. Στα νότια εκτείνεται το μεγαλύτερο τμήμα του νησιού., ένας μακρόστενος όγκος με ράχες, αυχένες, απότομες πλαγιές και στο βάθος την υψηλότερη κορυφή, που συνδέεται με τον φάρο με ένα αδιόρατο μονοπάτι. Είναι προφανώς το ίδιο αυτό μονοπάτι, που για 30 χρόνια ακολουθούσε με τα μοναχικά του βήματα ο μπαρμπα-Γιώργης ο Παραπόλας, για να πάει από το φάρο ως τη σπάνη.

**Υπεραπόκεντρος και υπεραιωνόβιος. Κι αν ξέφτισαν κάποιοι σοβάδες του απ' τις βροχές και τους ανέμους, κρατάει γερά στο πέρασμα του χρόνου.**

Στα δυτικά του φάρου το έδαφος κατακρημνίζεται με κλίσεις σχεδόν κατακόρυφες ενώ στα βόρεια καταλήγει στον ορμίσκο που αποβιβαστήκαμε και σε μια μικρή ομαλή χερσόνησο με τις εγκαταστάσεις του Μετεωρολογικού Σταθιού. Αφήνουμε για μερικά λεπτά τον γράιγο να μας χαϊδεύει τα πρόσωπα απαλά, κάτω από τις ζεστές ακτίνες του πρωινού ήλιου. Ύστερα με τον Γιώργο Σταματίου εισχωρούμε στα μισοσκότεινα άδυτα του φάρου, από την πόρτα που μας ανοίγει ο Δημήτρης Καλαμπόκης. Αριστερά και δεξιά του διαδρόμου υπάρχουν δύο ομοίων διαστάσεων (4X4μ. περίπου) δωμάτια με σιδερένια κρεβάτια, που χρησιμοποιούν ως χώροι διαμονής των φαροφυλάκων. Στην συνέχεια του διαδρόμου ξεκινάει το σιδερένιο κλιμακοστάσιο, που ανηφορίζει στα υψηλότερα σημεία του φάρου. Ακριβώς απέναντι από τη βάση της σκάλας, στα ανατολικά, υπάρχει ένας στενός χώρος με τις ταπεινές εγκαταστάσεις και τα σκεύη της κουζίνας, που μας παραπέμπουν σε

εποχές και εικόνες που ίσχυαν πολλές δεκαετίες πριν. Είναι μια έντονη αίσθηση ερημιάς και εγκατάλειψης, που γίνεται ακόμη εντονότερη από τη μεγάλη ακαταστασία που επικρατεί στο εσωτερικό, τους φεσμένους σοβάδες και τις εκτεταμένες φθορές που έχουν προκληθεί σ' αυτά τα 17 μόλις χρόνια, που ο φάρος έχει πάψει να κατοικείται από τους φαιοφύλακες. Ο διάδρομος καταλήγει σε δύο ακόμη υπνοδωμάτια όμοια με τα προηγούμενα, που δίνουν στον εσωτερικό χώρο την αίσθηση της απόλυτης συμμετρίας.

Ακολουθούμε τον Δημήτρη Καλαμπόκη στο σκοτεινό σιδερένιο κλιμακοστάσιο, που ανηφορίζει κυκλικά, σχεδόν κατακόρυφα πάνω απ' τα κεφάλια μας. Ο Δημήτρης είναι ο αξιωματικός της Υπηρεσίας Φάρων που το 1986 εφάρμοσε στο Φάρο της Παραπόλας -όπως και σε πολλούς άλλους φάρους- το σύστημα των ηλεκτρικών εγκαταστάσεων, που επιτρέπει τη λειτουργία του φάρου μέσω ηλιακής ενέργειας και στοιχείων συσσωρευτών. Έτσι από τότε έπαψε να χρησιμοποιείται το πετρέλαιο για το άναμμα των φάρων. Σταμάτησε οριστικά η απασχόληση και η πολύχρονη ταλαιπωρία των φαιοφύλακων, που κουβαλούσαν ως το φάρο από την ακτή τα βαριά κάνιστρα, που κατά εκατοντάδες ξεφόρτωνε το πλοίο του ανεφοδιασμού.

Τα πρώτα 17 σκαλοπάτια μας οδηγούν σ' ένα πατάρι, που μετά το στενό κλιμακοστάσιο, μας φαίνεται εξαιρετικά ευρύχωρο. Τα επόμενα 14 μας οδηγούν στον **κλωβό**. Ακολουθούν άλλα 8 σκαλοπάτια -τα πιο δύσκολα που μέσα από μια χαμηλή και στενή είσοδο καταλήγουν στο υψηλότερο σημείο του φάρου, με το ονομαζόμενο "**οπτικό**". Εδώ βρίσκεται το "μάτι" του φάρου της Παραπόλας με εστιακό ύψος -δηλαδή υψόμετρο της φωτεινής δέσμης από την επιφάνεια της θάλασσας -112 μέτρα.

Για το χρόνο και τις συνθήκες της πρώτης λειτουργίας του Φάρου της Παραπόλας πληροφορούμαστε από το περιοδικό "Εφοπιστής", ότι πρωτολειτούργησε το 1884 και σύμφωνα με την αγγελία προς τους ναυτιλλομένους της 15ης Ιανουαρίου 1884 εξέπεμπε: "*φως λευκόν, μετά αναλαμπών από λεπτού εις λεπτόν επίσης λευκόν, ορατόν εν αιθρία νυκτί εις απόστασιν 26 μιλίων*". Η λυχνία πετρελαίου που χρησιμοποιούσε ήταν εφοδιασμένη

με τέσσερα φιτίλια και θύμιζε σε λειτουργία τις οικιακές λάμπες.

Κατά τον Β Παγκόσμιο πόλεμο το οπτικό και ο μηχανισμός περιστροφής καταστράφηκαν, ενώ και το κτίριο έπαθε μεγάλες φθορές.

Τον Ιούλιο του 1951 ένα οκταμελές συνεργείο ανέλαβε να αποκαταστήσει πλήρως τη λειτουργία του φάρου, που μετά από ένα μήνα λειτουργούσε πλέον "*εκπέμπων φως λευκόν ανά 30 δευτερόλεπτα. Φωτοβολία 27 μίλια*".

Έτσι καθώς βρισκόμαστε στο υψηλότερο σημείο του φάρου φέρνω στο νου μου την κουβέντα που είχα στις Σπέτσες με τον **Πέτρο Τσαντάνη**, απόστρατο πια φαιοφύλακα με θητεία 30 ετών σ' αυτή τη θέση. Σε ηλικία 70 ετών ήδη ο Πέτρος, δεν έχει ούτε μία άσπρη τρίχα στα μαλλιά του και δεν δείχνει μεγαλύτερος από 60. Υπήρξε ένας από τους τελευταίους φαιοφύλακες της Παραπόλας, αφού αποστρατεύθηκε από εκεί το 1984, μετά από διακοπτόμενη θητεία εννέα ετών.

**Στην ειρηνική αγκαλιά της Παραπόλας κανείς δεν κινδυνεύει πια από το σκουριασμένο απομεινάρι. Ο μόνος κίνδυνος είναι ο τρόμος του πολέμου....**





-Φαντάζομαι Πέτρο, πως η Παραπόλα υπήρξε ο τόπος εξορίας σου, η τελική δοκιμασία πριν από τη συνταξιοδότηση, του λέω.

-Κάθε άλλο, μου απαντάει ο Πέτρος, στην Παραπόλα έζησα μερικές από τις καλύτερες στιγμές μου. Είχα οργανώσει τόσο καλά τη ζωή μου και τον χρόνο μου, που δεν ένιωθα ούτε πλήξη ούτε μοναξιά. Το σημαντικότερο στη ζωή ενός φαροφύλακα -όπως και κάθε ανθρώπου βέβαια- είναι να απασχολείται διαρκώς με πράγματα που τον ενδιαφέρουν.

Εγώ για παράδειγμα, μετά το κούρδιομα του μηχανισμού είχα ελεύθερο χρόνο αρκετό. Τον γέμιζα αρματώνοντας δίχτυα για ψαράδικα ή ψαρεύοντας με τη βάρκα μου όταν είχε καλοσύνη.

-Δεν μπορεί όμως Πέτρο, θα υπήρχαν και άσχημες στιγμές, επιμένω.

-Για μένα οι χειρότερες στιγμές θα μπορούσαν να είναι τα προβλήματα υγείας σε απομονωμένο φάρο όπως αυτός της Καντελέουσας στη Νίσυρο, που έχει άγριους καιρούς και η πρόσβαση είναι δύσκολη. Εκτός απ' αυτό τίποτε άλλο δεν θα μπορούσε να μ' ενοχλήσει. Κι αν με ρωτούσες τι θα ήθελα να κάνω αν ξαναζούσα τη ζωή μου, θα σου απαντούσα και πάλι φαροφύλακας.

Τελειώνει ο Πέτρος τη μικρή του αφήγηση και αφήνει το βλέμμα του να πλανιέται στο κενό, στις αναμνήσεις και στα χρόνια που έζησε στα φανάρια της Καντελέουσας, των Ψαρών, της Τζιας, της Πάρου του Ταίναρου, των Σπετσών και της Παραπόλας.

## Το απροσδόκητο και παμπάλαιο παρελθόν της Παραπόλας

Με μια πρώτη και επιφανειακή ματιά η Παραπόλα μοιάζει να ήταν πάντοτε, αυτό ακριβώς που είναι σήμερα, δηλαδή έρημη και ακατοίκητη. Μια ανάγνωση όμως της εξαιρετικής πραγματείας του Άδωνι Κ. Κύρου -προϊόν τριακονταετούς έρευνας- για την Πρώιμη Χαλκοκρατία στον Αργολικό κόλπο και τις νησίδες Παραπόλα και Φαλκονέρα, αποδεικνύει, με τον πιο αδιαμφισβήτητο τρόπο, το σημαντικό ρόλο των δύο αυτών μικρών νησιών, στο απόμακρο παρελθόν της Πρωτοελλαδικής λεγομένης περιόδου, τρεις χιλιετίες π.Χ.! Σύμφωνα λοιπόν με ερευνητή και συγγραφέα Άδωνι Κύρου, το μεγάλο κέντρο της Αργολίδας κατά την Πρωτοελλαδική περίοδο ήταν

η Λέρνα στον μυχώ του Αργολικού κόλπου, η ακμή της οποίας συνδέεται με την ανάπτυξη του θαλασσίου εμπορίου και με την αναζήτηση πλουτοπαραγωγικών πηγών προς κάθε κατεύθυνση του Αιγαίου.

Δεκάδες λιμενικοί σταθμοί και οικισμοί αναπτύσσονται στα νησιά και τις νησίδες του



Δεν ήξερε ότι τον φωτογράφιζα, δεν του το είπα. Σήκωσα μια στιγμή τη μηχανή μου και είδα τον Γιώργο Σταματίου ν' ατενίζει στα βάθη του πελάγου. Αυτό ήταν αρκετό. (Επάνω)

**Μακρόστενη κατά το νότο, γεμάτη γκρεμούς, αυχένες και απόκρημνες πλαγιές. Δύσκολο απ' τα ψηλώματα του φάρου να υποψιαστείς την ομορφιά της.**

Αργολικού κατά την περίοδο ακμής της Λέρνας (2300-2100 π.Χ.). Οι εγκαταστάσεις αυτές εγκαταλείπονται μετά την εχθρική επίθεση και καταστροφή της Λέρνας, γύρω στο 2100 π.Χ. Κατά την Πρωτοελλαδική περίοδο, με τις βελτιώσεις στην κατασκευή και





ΦΩΤ: Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

τον τεχνικό εξοπλισμό των κωπήλατων σκαφών, μπορούν να πραγματοποιούνται μεγάλα ταξίδια. Τη δυνατότητα αυτή εκμεταλλεύονται οι τολμηροί ναυτικοί της Λέρνας και περιλαμβάνουν πλέον στους προορισμούς τους και το ανοικτό και επίφοβο Μυρτώο πέλαγος. Εκεί στην απομονωμένη νησίδα Παραπόλα, εντοπίστηκε μία σημαντική εγκατάσταση των χρόνων της Πρωτοελλαδικής ακμής (δεύτερο μισό της 3ης π.Χ. χιλιετίας), που αντιστοιχεί στην περίοδο ακμής της Λέρνας. Η εγκατάσταση αυτή είναι ένα κτιριακό συγκρότημα με επιμελημένη κατασκευή, που καταλαμβάνει τον βορειοανατολικό βραχίονα του κολπίσκου όπου βρίσκεται το σημείο αποβίβασης κάτω από το φάρο. Στον απέναντι νοτιοδυτικό βραχίονα και στην απότομη πλαγιά του σημερινού φάρου εκτείνεται το νεκροταφείο. Δυστυχώς εξαιτίας του σαθρού εδάφους που έχει υποχωρήσει, έχουν παρασυρθεί οι περισσότεροι τάφοι και τα μεγαλύτερα τμήματα του κτιριακού συγκροτήματος.

Η ύπαρξη βέβαια μιας τόσο οργανωμένης εγκατάστασης, αποτελούσε μυστήριο για ένα τόσο απομονωμένο νησάκι, έστω και με την νευραλγική θέση της Παραπόλας. Το μυστήριο άρχισε να διαλευκαίνεται όταν ανακα-

**Ψηλά στη στεριά ο θεόρατος βράχος προστασία για τα κασιόκια. Κάτω στη Θάλασσα η ανατολική ακτή, καταφύγιο για ψαράδες και πλεύσιμα. (Επάνω)**

**Τυχερός ο φάρος που αντικρίζει κάθε μέρα τέτοιους γκρεμούς και χρώματα.**

λύφθηκε στα κρᾶσπεδα του κεντρικού κτιρίου πλήθος σκουριών από την καμίνευση χαλκούχων μεταλλευμάτων. Δεν υπήρχε αμφιβολία, ότι η οίκηση της απόμακρης αυτής νησίδας, έγινε με σκοπό όχι μόνο τη δημιουργία ενός ακόμα ναυτικού σταθμού, αλλά για μεταλλουργική δραστηριότητα από τους έμπειρους τεχνίτες της Λέρνας. Το μυστήριο όμως εξακολούθησε να παραμένει, αφού η παρουσία οποιουδήποτε εκμεταλλεύσιμου χαλκούχου μεταλλεύματος στην Παραπόλα, ήταν ανύπαρκτη. Από πού λοιπόν, οι μεταλλουργοί της Πρωτοελλαδικής περιόδου, εδώ και 45 αιώνες, έκαναν την εξόρυξη του μεταλλεύματος για την εκκαμίνευση του πολύτιμου χαλκού; Η απάντηση προήλθε από ένα άλλο ερημονήσι 18 μίλια νοτιοανατολικά της Παραπόλας, την **Φαλκονέρα**. Πράγματι, στην βραχώδη





βορειοανατολική ακτή της Φαλκονέρας δύο βαθιά ορύγματα μαρτυρούν μεταλλευτική δραστηριότητα, ενώ είναι εμφανή τα ίχνη οξειδίου του χαλκού, σε δοκιμαστικές εκσκαφές που πραγματοποιήθηκαν σε ρηγματώσεις βράχων. Και ολοκληρώνει ο Άδωνις Κύρου: "Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα, ότι οι Προτοελλαδίτες μεταλλουργοί, που προερχόμενοι την άνοιξη και το καλοκαίρι από τη Λέρινα, διέμεναν στην Παραπόλα, έφθαναν μέχρι την αφιλόξενη Φαλκονέρα για την εξόρυξη χαλκούχου μεταλλεύματος, που στη συνέχεια το μετέφεραν και το καμίνευαν στην πολύ πιο φιλόξενη Παραπόλα. Τα 18 μίλια που χωρίζουν τις δύο νησίδες δεν αποτελούσαν εμπόδιο για τους έμπειρους και στιβαρούς εκείνους κωπηλάτες, που με καλές καιρικές συνθήκες, ήταν σε θέση να καλύψουν την απόσταση σε χρόνο λιγότερο από πέντε ώρες.

Είναι βέβαιο, πως η αρχαιολογική και μεταλλολογική έρευνα στην Παραπόλα και στη Φαλκονέρα θα προσφέρουν την επιστημονική επιβεβαίωση των πρώτων αυτών επιστημάνσεων και θα δια φωτίσουν ένα σημαντικό κεφάλαιο της ανάπτυξης του νοτίου Ελλαδικού χώρου κατά την αυγή της εποχής του Χαλκού".

**Η γλυκειά αναμονή, η προσδοκία ν' ανοίξουν επί τέλους οι κλειστές συσκευασίες, να φανερώσουν τα καλούδια τους. Το τσίπουρο ωστόσο αρχίζει να ρέει στα ποτήρια, η ευωδία του είναι πιο δυνατή απ' το ιώδιο και την αλμύρα του πελάγου. (Επάνω)**

**Αυτούς τους βράχους, τους σκληρούς και απόφους, τους ζήλεψαν τα κύματα του νότου και τους πολέμησαν ατέλειωτους αιώνες, ώσπου τους νίκησαν.**

## Ένα γεύμα αξέχαστο

**Κ**ατηφορίζουμε για λίγο πίσω από το φάρο προς τη νότια πλευρά και μετά από 300 μέτρα περίπου βρισκόμαστε στην βραχώδη και αιχμηρή έξαρση ενός αυχένα. Το σημείο προκαλεί ίλιγγο, καθώς απέχει μόλις δύο μέτρα από το χείλος ενός αβυσσάλου γρεμού, που χάσκει κατακόρυφα σ' όλο το τμήμα της δυτικής ακτής. Είναι όμως μια από τις ιδιαίτερες τοποθεσίες του νησιού, που εξασφαλίζουν θέα μεγάλωπρητη τόσο προς τον Φάρο, όσο και χαμηλά στα διάφανα νερά της άγριας ακτογραμμής. Σ' αυτό το σημείο,





όπου οι έννοιες τους δέους, της υπέρτατης θέας και της απόλυτης μοναχικότητας συνυπάρχουν και αλληλοσυμπληρώνονται, παραμένουμε για ώρα πολλή, προσπαθώντας να επωφεληθούμε από το κάθε δευτερόλεπτο. Άλλωστε είναι άδηλο, πότε θα πραγματοποιηθεί η επόμενη επίσκεψή μας στην Παραπόλα. Έρχεται όμως η στιγμή να ασχοληθούμε με πρακτικότερα ζητήματα. Ο Γιώργος Σταματίου, εκτός από την πνευματική τροφή που μας χαρίζει με το λόγο του, έχει επιφορτιστεί - οικειοθελώς- και με την επιβίωσή μας, στο έρημο αυτό νησί της Παραπόλας. Η κυρία **Ματίνα** η γυναίκα του -ως άλλη "Μάννα του Λόχου"- έχει προβέψει για την εξαμελής ομάδα μας τα πάντα. Και πρώτα απ' όλα ένα μεγάλο στρογγυλό πλαστικό τραπέζομάντιλο.

**Ο ένας Κορμοράνος (*Falacrocorax carbo*) μας είδε, σκιάχτηκε και πέταξε. Πιο τολμηρός ο άλλος, παρέμεινε στο βράχο του. Ζευγάρι είναι, θα ξανασμιξούν.**

**Ανατολικές ακτές. Τα σμαραγδένια νερά βρίσκουν καταφύγιο ανάμεσα στους βράχους και γαληνεύουν.**

Πιστεύω αρχικά πως είναι υπερβολή, πολύ γρήγορα όμως διαπιστώνω πόσο χρήσιμο υπόβαθρο αποτελεί στην τραχειά επιφάνεια του μόλου που χρησιμεύει για τραπέζι μας. Πάνω εδώ ο Γιώργος Σταματίου απιθώνει με τρόπο επίσημο και τελετουργικό ένα-ένα τα καλούδια της κυρίας Ματίνας: ελιές νοστιμότητες Σπετσών και αυγά ημέρας από κότες επίσης των Σπετσών, γραβιέρα και ψωμί ζυμωτό Τραχειάς, τυρί φέτα, ποικίλα αλλαντικά και ντομάτες. Με την γυναικεία προνοητικότητα της η κυρία Ματίνα έχει προβλέψει αλάτι και πιπέρι. Η κορυφαία όμως στιγμή - που επισύρει επιφωνήματα ενθουσιασμού- είναι η στιγμή αποκάλυψης μιας υπέροχης σπανακόπιτας που είχε την καλοσύνη να παρασκευάσει η κυρία Ματίνα την προηγούμενη νύχτα. Το λουκουλλείο αυτό -όπως προβλέπεται γεύμα- συμπληρώνουν και τρία μπουκάλια επιτραπέζιο νερό. Κάποιο όμως από αυτά δεν μοιάζει με τα υπόλοιπα. Στο άνοιγμά του απελευθερώνεται δίπλα στην αλμύρα της θάλασσας, μια εξαίσια ευωδιά. Είναι ένα εκπληκτικό σε άρωμα και γεύση τσίπουρο, που την τελευταία στιγμή πρόσθεσε σε όλα αυτά τα εδέσματα ο καλός μας φίλος και μεγάλος απών από την ομάδα ο **Νίκος Τσαπάρας**.





ΦΩΤ. : Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

**Άδραξε η Φύση τα θειικά πινέλα της κι άρχισε να ημερεύει τους άγριους βράχους της ακτής, στολίζοντάς τους με σχέδια και χρώματα.**



ΦΩΤ. : Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Αμέσως μόλις συνειδητοποιούμε την παρουσία του ευωδιαστού υγρού, πλατιά χαμόγελα διαγράφονται στα πρόσωπα όλων μας. Περισσότερο όμως χαμογελάει -δικαιολογημένα βολύστε λόγω καταγωγής- το πρόσωπο του Αλλώτη φίλου μας, του Κυριάκου Παπαγεωργίου. Τρώμε και πίνουμε και ευχόμαστε στην υγεία παρόντων και απόντων.

## Ο περίπλους των ακτών και το εξωκλήσι των Αγίων Πάντων

Υπάρχει όμως και κάτι ακόμα που πρέπει να ολοκληρώσουμε: ο περίπλους του νησιού. Η χρονική διάρκεια που απαιτείται δεν είναι καθόλου ευκαταφρόνητη. Με μήκος τριών περίπου χιλιομέτρων και με πλάτος αρκετών εκατοντάδων μέτρων η Παραπόλα είναι ένα νησί με περίμετρο αρκετών χιλιομέτρων. Ξεκινάμε αρχικά να παραπλεύουμε την δυτική ακτή. Το πρώτο σημείο που συναντάμε μετά το ασφαλές αραξοβόλι μας είναι τα **"Κόκκινα"**, ένα σημείο με απότομες πλαγιές που πήρε το όνομά του από το χαρακτηριστικό κοκκινωπό χρώμα των βράχων. Όλη η δυτική ακτογραμμή που ακολουθεί είναι απόκρημνη, με πολύ απότομες πλαγιές, που από ψηλά καταλήγουν ως τη θάλασσα, χωρίς να δημιουργούν την παραμικρή δυνατότητα πρόσβασης. Καθώς όμως καβατζάρουμε τους κάβους της δυτικής ακτής το τοπίο -αν και εξακολουθεί βραχώδες- ημερώνει. Εδώ στις νότιες ακτές της Παραπόλας, σχηματίζεται ο γραφικός ορμίσκος **"Αυλάκι του Βοριά"**, που πήρε αυτό το όνομα για την απόλυτη προστασία που παρέχει στα πλεύσιμα, όταν ξεσπούν βοριάδες. Μερικά μέτρα πάνω από τη βραχώδη ακτή, ολόλευκο και χαριτωμένο, απεντίζει άφοβα τους νοτιάδες το μικρό εικονοστάσι του Αϊ-Νικόλα, χτισμένο στις αρχές της δεκαετίας του '90 από τις ψαράδικες οικογένειες του Παναγιώτη Σύρμα του Θεοδόση και του Νικόλαου Δαβιδιόπουλου του Ιωάννη. Σ' όλο το μήκος αυτής της νότιας ακτής έχουν δημιουργηθεί από την προαιώνια μανία των νοτιάδων μικρές σπηλιές και σχισμές ανάμεσα στους βράχους και άλλοτε πάλι ρογμώσεις και διαμπερή ανοίγματα, που σχηματίζουν ένα συνεχόμενο θεαματικό ανάγλυφο. Κάποιες πελώριες τρύπες στους συμπαγείς βράχους και μάλιστα αρκετά μέτρα ψηλά από

την επιφάνεια της θάλασσας προκαλούν τον θαυμασμό και την απορία μας. Ένα όμως από τα πιο εντυπωσιακά χαρακτηριστικά της ακτογραμμής είναι η χρωματική ποικιλία των πετρωμάτων, με τόσο ασύγκριτη αρμονία, που μόνον η φύση μπορεί να δημιουργήσει. Μεγάλη ευχαρίστηση επίσης μας προκαλεί η εικόνα ενός μικρού ρυακιού, που με τη μορφή ενός ταπεινού καταρράκτη, ξεπηδάει από το χείλος μιας ρεματιάς και καταλήγει στη θάλασσα. Πλέοντας λίγο ακόμη προς τα νοτιοανατολικά, νέα εντυπωσιακά τοπία μας περιμένουν. Είναι το περίφημο **"Πριόνι"**, ένα συγκρότημα από πανύψηλους λείους βράχους, που σχηματίζουν ένα συμπαγές, κατακόρυφο παραπέτασμα. Αμέσως μετά τον καταιγισμό των μεγάλωπρων αυτών γεωλογικών σχηματισμών, η ακτή για λίγο ηρεμεί. Ανάμεσα στα βράχια σχηματίζεται μια μικρή ομαλή αγκαλιά, που προστατεύει τους ναυτικούς από τους δυτικούς ανέμους και γι αυτό της έχουν δώσει το όνομα. **"Το Αυλάκι του Πουνέντη"**.

Ήδη όμως έχουμε φτάσει στις ανατολικές ακτές. Είναι κι αυτές βραχώδεις, σχηματίζουν όμως έναν κολπίσκο, που σε σύγκριση με τους άλλους είναι μεγαλύτερος. Η ονομασία του είναι **"Το Αυλάκι της Εκκλησίας"**. Όσο κι αν ψάχνουμε όμως με το βλέμμα τις πλαγιές, το εκκλησάκι των Αγίων Πάντων παραμένει αθέατο. *-Είναι κρυμμένο εκεί ψηλά, πίσω από τους δύο πελώριους βράχους, μας λένε. Μόνο αν πάει κανείς κοντά του μπορεί να το ανακαλύψει.*

Πλησιάζουμε με το σκάφος απαλά και πηδάμε με τον Κυριάκο στα βράχια της ακτής. Μόνον σε συνθήκες μπουνάσας είναι δυνατή σ' αυτό το σημείο η προσέγγιση. Αμέσως μετά τη βραχώδη ακτή σχηματίζεται μια μικρή κατορθάχη χαράδρωση, που εμπεριέχει μια υποψία μονοπατιού. Το ακολουθούμε και σ' ένα τριήμερο βρισκόμαστε μπροστά σ' ένα αναπεπταμένο έδαφος αρκετών στρεμμάτων μ' ένα χαμηλό ρειπωμένο κτίσμα και μια κυκλική μάντρα με ξερολιθιά, που πρέπει να προστάτευε από τα κατσίκια το περιβόλι με τα λαχανικά. Ακολουθώντας βόρεια κατεύθυνση βρίσκουμε μετά το πλάτωμα ένα υποτυπώδες μονοπάτι, που ανηφορίζει κατευθείαν προς τον πρώτο πελώριο βράχο. Στα ριζά του βράχου σχηματίζεται ένα αρκετά μεγάλο προστατευτικό κοίλωμα, κατάσπαρτο από





ΦΩΤ. : Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ



ΦΩΤ. : Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

κατσικίσιες κοπριές. Είναι φανερό, ότι εδώ εξακολουθούν να βρίσκουν καταφύγιο από το βοριά, όσα κασικία έχουν παραμείνει στο νησί. Ήδη στ' αριστερά μας ορθώνεται ο δεύτερος πελώριος βράχος, που μαζί με τον πρώτο σχηματίζει ένα πέρασμα, θυμίζοντάς μας "συμπληγάδες της στεριάς". Κάτι σαν μονοπάτι διακρίνεται ανάμεσα στους δύο βράχους, είναι όμως τόσο κακοτράχαλο και απότομο, που σε ορισμένα σημεία είμαστε υποχρεωμένοι να σκαρφαλώνουμε.

Δεκατρία ακριβώς λεπτά μετά την αναχώρησή μας απ' τη ακτή, φτάνουμε στο υψηλότερο σημείο του μονοπατιού. Εδώ τα βάσανά μας τελειώνουν. Σε απόσταση λίγων μόλις μέτρων σχηματίζεται αναπάντεχα ανάμεσα στις απόκρημνες πλαγιές ένα ειδυλλιακότατο,

πελεκητές πέτρες με κάποια δυσδιάκριτα χαράγματα.

*-Είναι προφανώς ονόματα και χρονολογίες των παλιών φαροφυλάκων, λέει ο Κυριάκος.*

*-Την εποχή βέβαια εκείνη το εκκλησάκι δεν θα βρισκόταν σ' αυτή την παρακμή.*

Ξαναβγαίνουμε στο φως.

Ολόγυρα αφθονούν τα λουλούδια και οι σχοίνοι, οι μυρωδιές της Άνοιξης, Κάτω μακριά, η θεά του πελάγου είναι μαγευτική. Διασχίζουμε το μικρό οροπέδιο και ρίχνουμε μια τελευταία ματιά στο εκκλησάκι των Αγίων Πάντων της Παραπόλας. Ύστερα ξεκινάμε την κατάβασή μας για τη βραχώδη ακτή.

**ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ :** Για την αξέχαστη εμπειρία της Παραπόλας ευχαριστούμε θερμά:

**Χτισμένο από χέρια ευλαβικά,  
όμοιο με τους βράχους που το  
τριγυρίζουν, το εξωκκλήσι των  
Αγίων Πάντων ανταντίζει από  
ψηλά το πέλαγο.**

**Φύγαν απ' το νησί οι  
φαροφύλακες, άρχισαν να  
ξεφτίζουν απ' το ταβάνι και τους  
τοίχους οι σοβάδες. Μα οι Άγιοι  
Πάντες μένουν στη θέση τους.**

**Έτσι ανταμείβει η Άνοιξη την  
Παραπόλα, με τις πιο πορφυρές  
και ωραίες ανεμώνες της.**



ΦΩΤ: Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

επίπεδο και καταπράσινο οροπέδιο. Το σχήμα του είναι κυκλικό και η συνολική του έκταση δεν ξεπερνάει το μισό στρέμμα. Στην άκρη της βόρειας πλευράς ορθώνει τον ταπεινό του όγκο το εκκλησάκι των Αγίων Πάντων. Το πλησιάζουμε με συγκίνηση. Είναι πετρόχτιστο, οι τοίχοι του είναι καλυμμένοι με χοντρό σοβά, φθαρμένο ιδιαίτερα στη βόρεια πλευρά. Οι εξωτερικές διαστάσεις είναι 6Χ4μ. και το ύψος του δεν ξεπερνάει τα 4 μέτρα. Στο εσωτερικό του είναι εμφανέστατη η εγκατάλειψη από χρόνια. Φθαρμένοι τοίχοι, πεσμένο μανουάλι, στο δάπεδο πέτρες και τσιμέντα, τέμπλο με αρκετές εικόνες, απόλυτα λιτό. Στην μικρή είσοδο της εκκλησιούλας μερικές

Το Σωματείο των **Θαλασίων Ταξί Σπετσών**. Τον καπετάνιο μας **Λάμπρο Μπρατόπουλο**. Τον σημαιοφόρο της Υπηρεσίας Φάρων **Δημήτρη Καλαμπόκη** και τον αγαπητό φίλο **Νίκο Τσαπάρα** που φρόντισε για τα πάντα.

### **ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**

- ♦ Άδωνι Κ. Κύρου "Στο Σταυροδρόμι του Αργολικού" Τόμος Α', Αθήνα 1990
- ♦ Άδωνι Κ. Κύρου "Κυνήγι Χαλκού κατά την Πρώμη Χαλκοκρατία στον Αργολικό Κόλπο. Οι νησίδες Παραπόλα και Φαλκονέρα.
- ♦ Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό του Ηλίου, 1952
- ♦ Περιοδικό "Ο Εφοπλιστής"